

ושוליו מלאים את ההיכל

ישעיהו וההיכלות

יה, אנא אמצאך? / מקומך נעלה ונעלם

ואנא לא אמצאך? / כבודך מלא עולם

(יה, אנא אמצאך, ר' יהודה הלוי)

(1) בשנת-מות המלך עזיהו ואראה את-אדני ישב על-כסא רם ונשא ושוליו מלאים את-ההיכל: שרפים עמדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף: וקרא זה אל-זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל-הארץ כבודו: ויגעו אמות הספים מקול הקורא והבית ימלא עשן: ואמר אוילי כי-נדמיתי כי איש טמא-שפתים אנכי ובתוך עם-טמא שפתים אנכי יושב כי את-המלך ה' צבאות ראו עיני: ויעף אלי אחד מן-השרפים ובידו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח: ויגע על-פי ויאמר הנה נגע זה על-שפתיך וסר עונך וחסאתך תכפר: ואשמע את-קול אדני אמר את-מי אשליח ומי ילך-לנו ואמר הנני שלחני: ויאמר לך ואמרת לעם הזה שמעו שמעו ואל-תבינו וראו ראו ואל-תדעו: השמן לבה-העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן-יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו:

ואמר עד-מתי אדני? ויאמר עד אשר אם-שאו ערים מאין יושב ובתים מאין אדם והאדמה תשאה שמה: ורחק ה' את-האדם ורבה העזובה בקרב הארץ: ועוד בה עשריה ושבה והיתה לבער כאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת בם זרע קדש מצבתה: (ישעיהו ו)

(2) 'מה היה שראה ישעיהו המראה הזאת העליונה מהש"י, וכסאו, והשרפים, והקדושה המשולשת ושאר הדברים, בהיות עניין המראה ותכליתה להוכיח את העם?' (ר"י אברבנאל)

(3) "אמר אויב. זה היה תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה...כיוצא בו בשנת מות המלך עזיהו וגו' זה היה תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה" (מכילתא דרבי ישמעאל, בשלח ז [מהד' הרוויץ-רבין, עמ' 139])

(4) "סימן זה תחלת הספר ותחילת נבואת ישעיהו וחמשה סימנים הקודמים נאמרו אחר זה הסימן אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה. וראייה לדבר ישעיה נבא ונותרה בת ציון כסכה וגו' זה היה לאחר שהחריב וגלה סנחריב את עשרת השבטים ונשארו רק יהודה וירושלים לכך אמר חזון ישעיהו וגו' על יהודה וירושלים וגו' על מה תכו עוד תוסיפו סרה" (רש"י ישעיהו ו, א ד"ה 'בשנת')

(5) "חזון-הכסא הוא לא חזון הראשון של ישעיהו. אין הוא חזון הקדשה נבואית. בין חזון זה ובין שמ' ג, א-ד, יז; יר' א; יחזקאל א-ב יש הבדל יסודי. משה משתמט מלילך, ירמיהו ירא, את יחזקאל מאכילה י'ד שלוחה' את מגילת הנבואות, ואילו ישעיהו אומר 'הנני, שלחני'. למשה, לירמיהו וליחזקאל האל מופיע בחזנות ההם לבדו ומקדש אותם לנביאים. ואילו בחזון ישעיהו האל נראה בין פמליה של מעלה. זאת אומרת, שישעיהו עצמו ניצב בין שליחי האלהים...לזה מתאים טיבה של השליחות 'השמן לב העם זה' בזה מתבטא ניסיונו המר של הנביא בתוך עמו. זהו סכום נבואתו הראשונה. רק לשוא דבר, רק לשוא הוכיח. הוא כאילו נואש הוא חש שתעודתו טרגית"

(י' קויפמן, תולדות, א, עמ' 453 – 454)

(6) "...וכחזקתו גבה לבו עד-להשחית וימעל בה' אלהיו ויבא אל-היכל ה' להקטיר על-מזבח הקטרת. ויבא אחריו עזריהו הפהן ועמו כהנים לה' שמונים בני-חיל. ויעמדו על-עזיהו המלך ויאמרו לו לא-לך עזיהו להקטיר לה' כי לכהנים בני-אהרן המקדשים להקטיר: צא מן המקדש כי מעלת ולא-לך לכבוד מה' אלהים. ויעף עזיהו ובידו מקטרת להקטיר ובזעפו עם-הכהנים והצרעת זרחה במצחו לפני הכהנים בבית ה' מעל למזבח הקטרת. ויפן אליו עזריהו כהן הראש וכל-הכהנים, והנה-הוא מצרע במצחו ויבהלוהו משם וגם-הוא נדחף לצאת כי נגעו ה'. ויהי עזיהו המלך מצרע עד-יום מותו וישב בית החפשיית מצרע כי נגזר מבית ה'"

(דברי הימים כו)

(7) ראיתיו יושב על כסא בשמים ורגליו בהיכל. הדום מרגלותיו בבית המקדש לדון על עוזיהו שבא ליטול כתר כהונה" (רש"י) ורובי המפרשים אמרו כי הרעש היה בהיכנס עוזיהו להקטיר קטרת, ואין ראיה מהמקרא, רק מהקבלה" (אב"ע)

(8) וַיֹּאמֶר לְכֵן שָׁמַע דְּבַר-ה' רֵאִיתִי אֶת-ה' יוֹשֵׁב עַל-כִּסֵּאוֹ וְכָל-צְבָא הַשָּׁמַיִם עֹמְדֵי עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ. וַיֹּאמֶר ה' מִי יִפְתָּה אֶת-אֲחָאָב וַיַּעַל וַיִּפֹּל בְּרִמְתָּ גִלְעָד וַיֹּאמֶר זֶה בְּכַה וְזֶה אָמַר בְּכַה. וַיֵּצֵא הַרוּחַ וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶפְתְּנֻהּ וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו בְּמָה. וַיֹּאמֶר אֲצֵא וְהֵייתִי רוּחַ שְׁקֵר בְּפִי כָל-נְבִיאָיו וַיֹּאמֶר תִּפְתָּה וְגַם-תּוֹכַל צֵא וַעֲשֵׂה-כֵן

(מלכים א כב, יט-כא)

מלכים א כב	ישעיהו ו
'ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עמד עליו מימינו ומשמאלו'	'ואראה את ה' ישב על כסא רם ונשא שרפים עומדים ממעל לו
ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפל ברמת גלעד	(?) ויקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש (חתימת דין?)
'ויאמר ה' מי יפתה את אחאב'	'ואשמע את קול אדני אמר את מי אשלח ומי ילך לנו'
ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו'	'ואמר הנני שלחני'
'אני אפתנו..אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן'	'לך ואמרת לעם הזה שמעו שמועו ואל תבינו וראו ראו ואל תדעו. השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השעו...'

(על פי מ' צבת, 'ישעיהו ו', זר לגבורות: קובץ מחקרים במקרא, בידיעת הארץ בלשון ובספרות תלמודית, ירושלים תשל"ג,

עמ' 161 - 172)

(9) בַּשְּׁתָּא דַּאֲתַנְגַּע בַּהּ מְלָכָא עוֹזִיָּה אָמַר נְבִיא חֲזִיתִי יְתִי יִקְרָא דְהַ' שְׂרִי עַל כּוֹרְסֵי רַם וּמַנְטַל בְּשַׁמְי מְרוּמָא וּמְזִיו יִקְרִיָּה אֲתַמְלִי הִיכְלָא: שְׁמָשִׁין קְדִישִׁין בְּרוּמָא קְדָמׁוּהִי שִׁתָּא גְפִין שִׁתָּא גְפִין לְחַד בְּתָרִין מְכַסֵּי אַפּוּהִי דִילָא חֲזִי... וּמְקַבְלִין דִּין מְדִין וְאִמְרִין קְדִישׁ בְּשַׁמְי מְרוּמָא עֵילָאָה בֵּית שְׁכִינְתִּיהָ קְדִישׁ עַל אֲרַעָא עוֹבֵד גְבוּרְתִּיהָ קְדִישׁ בְּעָלַם עֲלִמְיָא יִי "צְבָאוֹת" מְלֵיאָ כָל אֲרַעָא זִיו יִקְרִיָּה: ... וְאִשְׁתָּוִי לְוִתִּי חַד מִן שְׁמָשִׁא וּבְפּוּמִיהָ מְמַלֵּל דְקַבִּיל מִן קָדָם דְשְׁכִינְתִּיהָ עַל כּוֹרְסֵי יִקְרָא בְשַׁמְי מְרוּמָא עֵיל מִן מְדַבְחָא:

(תרגום יונתן לישעיהו ו)

(10) "חֲזָה הוּיִת עַד דִּי כְרִסְוֹן רַמְיִו וְעַתִּיק יוֹמִין יִתְבּוּ לְבוּשָׁה כְּתִלְגַּ חוּר וְשַׁעַר רֶאֱשָׁה כְּעַמְר נְקָא כְּרַסְיָה שְׁבָבִין דִּי-נוֹר גִּלְגָּלוּהִי נוֹר דְּלֶק. נְהַר דִּי-נוֹר נְגַד וְנִפְק מִן-קְדָמׁוּהִי אֶלְפִין יִשְׁמְשׁוּנָה וְרַבּוּ רַבְּבִין קְדָמׁוּהִי יִקּוּמוּן דִּינָא יִתְבּוּ וְסַפְרִין פְּתִיחוּ"

(דניאל ז, ט-י)

(11) "וַאֲמַר אֵיזִיל וַתִּימַר לְעַמָּא הַדִּין דְּשַׁמְעִין מִשְׁמַע וְלֹא מִסַּתְכְּלִין וְחֲזוּן מַחֲזָא וְלֹא יַדְעִין"

(ישעיהו ו ט, תרגום ניאופיטי "לבם הולך הלוך והשמן ואזניו הולכים הלוך והכבד משמוע" (רש"י)

(12) אֶת-מִי יוֹרָה דְּעָה וְאֶת-מִי יְבִין שְׁמוּעָה גְמוּלִי מְחָלָב עַתִּיקִי מְשֻׁדִּים. כִּי צוֹ לְצוֹ צוֹ לְצוֹ קוֹ לְקוֹ קוֹ לְקוֹ זַעִיר שָׁם, זַעִיר שָׁם. כִּי בַלְעִגִי שְׁפָה וּבִלְשׁוֹן אַחֲרֵת יְדַבֵּר אֶל-הָעָם הַזֶּה. אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים זֹאת הַמְּנוּחָה הַנִּיחוּ לַעֲיָף וְזֹאת הַמְּרַגְעָה וְלֹא אָבוּא שְׁמוּעָה. וְהִנֵּה לְהַם דְּבַר ה' צוֹ לְצוֹ צוֹ לְצוֹ קוֹ לְקוֹ קוֹ לְקוֹ זַעִיר שָׁם זַעִיר שָׁם לְמַעַן יִלְכוּ וְכָשְׁלוּ אַחוֹר וְנִשְׁבְּרוּ וְנִקְדְּמוּ וְנִלְכְּדוּ. לְכֵן שְׁמַעוּ דְבַר-ה' אַנְשֵׁי לְצוֹן מְשָׁלִי הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם. כִּי אֲמַרְתֶּם כִּרְתָנּוּ בְרִית אֶת-מֹתָו עִם-שְׂאוּל עֲשִׂינוּ חֲזָה; שׁוֹט שׁוֹטָף כִּי יַעֲבֹר לֹא יְבֹאֲנֻהוּ כִּי שְׁמִנּוּ כְזָב מַחֲסֵנוּ וּבִשְׁקָר נִסְתַּרְנוּ. (ישעיהו כח) כִּי נִסַּח עֲלֵיכֶם ה' רוּחַ תִּרְדָּמָה, וַיַּעֲצֵם עֵינֵיכֶם אֶת הַנְּבִיאִים וְאֶת רֹאשֵׁיכֶם הַחוּזִים כֹּסֵה, וְתַהִי לְכֶם חֲזוֹת הַכֹּל כַּדְּבַרִי הַסֵּפֶר הַחַתוּמֹם" (ישעיהו

כט, ט-טז).

(13) 'אהבת צדק ותשנא רשע (תהילים מה ה)...ר' עזריה בשם ר' יהודה בר' סימון פתר קרייא בישעיה. אמר ישעיה: מטייל הייתי בבית תלמודי ושמעתי בקולו שלקב"ה א' את מי אשלח ומי ילך לנו – שלחתי את מיכה – היו מכין אותו על הלחי(מיכה ד יד)...את מי אשלח ומי ילך לנו, מיד: 'ואומר הנני שלחני'... אמר לו ישעיה אהבת צדק – אהבת לצדק את בניי. ותשנא רשע – ששנאת לחייבן. על כן משחך אלהים שמן ששון מחבריך (תהילים מה ח). מהו מחבריך? חייך שכל הנביאים קיבלו נבואות נביא מן נביא: ויאצל מן הרוח אשר עליו (במ' יא כה) ויאמרו נחה רוח אליהו על אלישע (מל"ב ב טו) אבל אתה מפי הקב"ה. 'רוח ה' אלהים עלי יען משח ה' אותי' (ישעיהו סא, א) חייך שכל הנביאים מתנבאים נבואות פשוטות ואתה נחמות כפולות, עורי עורי התעוררי התעוררי

(ויקרא רבה י, ב [מהד' מרגליות עמ' קצז – קצח])

(14) 'בא וראה בשעה שא"ל הקב"ה למשה שיאמר לישראל שיעשו לו משכן, א"ל הקב"ה למשה אמור להם לישראל כביכול לא בשביל שאין לי איכן לדור אני אומר שתעשו לי משכן, עד שלא נברא העולם הרי מקדשי בנוי למעלה, שנאמר 'כסא כבוד מרום מראשון' (ירמיהו יז יב) ושם היכל כסאי בנוי שנאמר וה' בהיכל קדשו (חבקוק ב כ) וכן ישעיה אומר ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא (ישעיהו א) ובשל חיבתכם אני מניח בית המקדש העליון שהוא מתוקן עד שלא נברא העולם וארד ואשכון בתוכם שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'

(מדרש תנחומא לפרשת נשא ס"י יט)

(15) "הבאמת סברת שזו העיר אשר אמרתי עליה 'על כפות ידי חקותיך'? לא זה הבניין הבנוי עתה ביניכם הוא הגלוי אצלי, אשר מקדם הוכן כאן, כאשר חשבתי שאעשה גן עדן והראיתי אותו לאדם בטרם חטא, וכאשר עבר את המצווה לקחתי אותו ממנו כמו את גן עדן. ולאחר אלה הראיתי אותו לעבדי אברהם בלילה בין בתרי הזבחים. ושוב הראיתי אותו למשה בהר סיני, כאשר הראיתי לו את דמות המשכן וכל כליו. ועתה הנה היא שמורה אצלי כמו גן העדן. לך אפוא ועשה כפי שמצווה אני אותך

(חזון ברוך ד, א-ז [תרגום מסורית: ר' ניר, 'ירושלים השמימית בספר ברוך הסורי', ציון סה (תש"ס), עמ' 5])

(16) "ושמא אתה יודע כי הרבה מן החכמים היו סבורים כי מי שהוא הגון בכמה מדות זכורות ומבוארות כשמבקש לצפות במרכבה ולהציץ בהיכלות של מלאכי מרום יש לו דרכים לעשות שישב בתענית ימים ידועים ומניח ראשו בין ברכיו ולוחש לארץ שירות ותשבחות הרבה שהן מפורשות. ובכן מציץ בפנימיו ובחדריו כמי שהוא רואה בעיניו היכלות שבעה וצופה כאילו הוא נכנס מהיכל להיכל ורואה מה שיש בו. ויש שתי משניות שהתנאים שונים אותן בדבר זה ונקראות היכלות רבתי והיכלות זוטרת, ודבר זה מפורסם וידוע"

(ר' האי גאון, אוצר הגאונים, חגיגה יד ע"ב, עמ' 14)

דָּבָר (ח"נ ביאליק, אלול, תרס"ד)

אֶת-רִצְפָּת הָאִשׁ מֵעַל מִזְבֵּחַךָ זָרָה הִלָּאָה, הַנְּבִיא, וַנְּטַשְׁתָּהּ לַנְּבָלִים – תְּהִי לָהֶם, לְצִלּוֹת עֲלֵיהָ צְלִים וְלִשְׁפּוֹת סִיָּרָם וְלִהְחֵם כֶּף-יָדָם, וְאֶת-הַנִּיצוֹץ מִלְבָּבְךָ זָרָה, וַיְהִי לָמוֹ לְהַצִּית גְּלוֹם הַקְּטֹרֶת אֲשֶׁר בְּפִיהֶם וְלִהְאִיר עַל שְׁחֹק הַדָּדוֹן, הָאוֹרֵב כְּגִבְבֵי תַחַת שִׁפְמָם, וְעַל-הַצְּדִיָּה אֲשֶׁר בְּעֵינֵיהֶם. הִנֵּה הֵם הוֹלְכִים, הַנְּבָלִים, הִנֵּה הֵם בָּאִים וְהַתְּפִלָּה אֲשֶׁר לְמַדְתָּם עַל-לְשׁוֹנָם, כּוֹאֲבִים אֶת-מְקַאֲבָךָ וּמְקַוִּים תִּקְוֹתֶךָ – וְנִפְשָׁם אֶל-הַרְיָסוֹת מִזְבֵּחַךָ יִשְׂאוּ; וְעֵטוֹ אֶחָד-כֵּן אֶל-הַהָרֶס וְחֻטְטוּ בְּגֵל מִפְּלִתוֹ, וְחִלְצוּ אֶת-אֲבָנָיו הַמְּנִפְצוֹת, וְשִׁקְעוּ אוֹתָן בְּרִצְפָּת בֵּיתָם וּבְגֵדָר גָּנָם, וּמַצְבוֹת עַל-קִבְרֵיהֶם יְקִימוּ; וְכִי-יִמְצְאוּ בְּמִכְתָּתָן אֶת-לִבְבָךָ הַשְּׂרוּף – לְכַלְבֵּיהֶם יִשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ. בְּעֵט אִפּוֹא בְּמִזְבֵּחַךָ, בְּעֵט בְּרָגֶל קָלוֹן – וְעַל-אֲשׁוֹ וְעֵשְׂנוֹ יִתְעַרְעֶר. וּמְחִית בְּמַחִי יָד אַחַת אֶת-קוֹרֵי הָעֶכְבִּישׁ, אֲשֶׁר נִמְתַּחוּ לְנִימֵי כְּנוֹר בְּלִבְבְךָ וְתִאֲרָג לָךְ מֵהֶם שִׁיר תְּחִיָּה וְחֲזוֹן יִשׁוּעָה, מִשָּׂא שׂוֹא וְתַרְמִית אֲזָנִים – וְזַרְיָתָם לְרוּחַ, וְתַעֲוֵ קְרוּעִים וְצַחְרִים בְּחִלָּל הָעוֹלָם בְּיוֹם צַח בְּאַחֲרִית קִיץ, אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא חוּט כֶּסֶף אֶת-אֲחִיו וְקוֹר אֶת-רֵעֵהוּ, וּבְיוֹם הַסִּגְרִיר הָרֵאשׁוֹן יֵאָבְדוּ; וּפְטִישָׁךְ, פְּטִישׁ הַבְּרָזֶל, אֲשֶׁר נִשְׁבַּר מֵרֵב דָּפֶק עַל-לְבוֹת אָבָן לְבָלִי-הוֹעִיל, תִּשְׁבַּר עַל-פְּנֵי שִׁבְרֵי וְכַתוֹת אוֹתוֹ לְמַעַד, וְכָרִית לָנוּ קִבְרֵי. וְאֲשֶׁר יִשִּׁים זַעַם אֱלֹהִים בְּפִיךָ – אוֹתוֹ קֵב וְאֶל-תִּתְּרֵד שְׁפָתְךָ; וַיְהִי

דְּבַר מֵרַם כְּמִוֶּת, וַיְהִי הוּא הוּא הַמּוֹת – נִשְׁמָעֵנוּ וְנִדְעָה. רְאֵה, שְׂפַעַת הַלַּיְלָה כְּסִתְנוּ, שְׂפֹנוּ מִחֲשָׁכִים, וְכַעֲנוּרִים נִגְשָׁשָׁה; כָּפַל דְּבַר בֵּינֵינוּ וְאִין יוֹדַע מֵה-נִפְּל, וְאִין רוֹאֵה וְאִין מְגִיד, אִם-זָרַח זָרְחָה לָנוּ הַשֶּׁמֶשׁ וְאִם שְׂקָעָה וְאִם שְׂקָעָה לְעוֹלָמִים. וְגִדּוֹל הִתְהוּ מִסְבִּיב וְנוֹרָא מִסְבִּיב הִתְהוּ וְאִפְסֵס מִפְּלֹט; וְכִי-נִשְׁוַע בְּחֹשֶׁךְ וְכִי-נִתְפַּלֵּל – אֵזֶן מִי תִשְׁמָע? וְאִם קָלִילִת אֱלֹהִים אֲכַזְרִיָּה נִקְלָל –עַל-רֹאשׁ מִי תַחוּל? וְכִי נִחְרַק שֵׁן וְאִגְרָף זַעַם נִקְפֹץ –עַל-קִדְקִיד מִי יִנְחֹת? אֶת-כָּלֵם יִבְלַע הִתְהוּ, יִשָּׂא הָרוּחַ, וְכֹאשֶׁר יֵאבְדוּ יֵאבְדוּ; וְאִין מִשְׁעֵן עוֹד, וְאִזְלַת יָד, וְדֶרֶךְ אֵין –וְהַשָּׁמַיִם מִחֲרִישִׁים; יוֹדְעִים הֵם מֵה חֲטָאוּ לָנוּ, שְׂאוֹל חֲטָאוּ –וּבִדְמָמָה יִשָּׂאוּ עֲוֹנָם. פְּתַח אֲפֹא אֲתָה אֶת-פִּי, נִבְיָא הָאֲחֵרִית, וְאִם יֵשׁ-עִמָּךְ דְּבַר – אָמַר! וַיְהִי מֵרַם כְּמִוֶּת, וַיְהִי הוּא הוּא הַמּוֹת –אָמַר! לָמָּה נִירָא מוֹת – וְיִמְלָאֲכוּ רוּכְבַּי עַל-כְּתָפֵינוּ, וּבִשְׂפָתֵינוּ מִתְגַּו; וּבִתְרוּעַת תַּחֲוִיָּה עַל-שְׂפָתֵינוּ, וּבִמְצָהֲלוֹת מִשְׁחָקִים אֲלֵי-קֶבֶר נִדְדָה.

ירושלים נמוכה וכפופה בין הריה / שלא כניו-יורק למשל / לפני אלפים שנה התכופפה לעמדת זנוק נפלאה. כל הערים האחרות יצאו לסבובים גדולים בזירת הזמן, נצחו או נצחו ומתו. ירושלים נשארה בכפיפת זנוק: כל הנצחונות קפוצים בה וחביים בה. כל המפלות. (יהודה עמיחי)